

**ПОЛТАВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ**
Факультет обліку та фінансів
Кафедра гуманітарних і соціальних дисциплін

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття ступеня вищої освіти
бакалавр

на тему: «Система розподілу влади: принципи реалізації»

Виконав: здобувач вищої освіти
за освітньою програмою

Політологія

спеціальності 052 Політологія
ступеня вищої освіти бакалавр
групи 1

Сідак М.Г.

Керівник: Приходько С. М.

Рецензент: Бульбенюк С. С.

Полтава 2024 року
ЗМІСТ

ВСТУП.....	.....
.....	2
Розділ 1: ГЕНЕЗИС ТА ЕВОЛЮЦІЯ ІДЕЇ ПОДІЛУ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ.....	8
1.1 Еволюція ідеї поділу державної влади.....	8
1.2 Конституційна модель поділу державної влади за час прийняття та дії Конституції України року.....	14
РОЗДІЛ 2: ПРАВОВА ПРИРОДА ПОДІЛУ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ. СИСТЕМА СТРИМУВАНЬ І ПРОТИВАГ.....	28
2.1 Верховна Рада як єдиний орган законодавчої влади в Україні.....	28
2.2 Система установ виконавчої влади, її ознаки та функції.....	37
2.3 Основна роль судової влади в загальній системі розподілу державної влади.....	45
2.4 Формування контрольно-наглядової гілки влади в Україні.....	53

РОЗДІЛ 3: ПОДІЛ ВЛАДИ ЯК ЕЛЕМЕНТ СУЧАСНОГО
КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМУ: УКРАЇНСЬКИЙ ТА ЗАРУБІЖНИЙ
ДОСВІД У КОНТЕКСТІ МОДЕЛЕЙ ОРГАНІЗАЦІЇ
ВЛАДИ.....62

3.1 Сучасна методика здійснення поділу державної влади:
порівняння вітчизняного та зарубіжного
досвіду.....
..62

3.2 Вдосконалення організації державної влади на території
України.....72

ВИСНОВКИ.....
.....79

СПИСОК **ВИКОРИСТАНИХ**
ДЖЕРЕЛ.....86

ВСТУП

Значущість наукової праці "Система розподілу влади: принципи втілення" зумовлена нагальною потребою гарантування дієвого функціонування державного апарату та дотримання демократичних принципів у сучасних правових системах. Розподіл влади становить одну з ключових засад конституційного устрою, яка забезпечує баланс між різними гілками влади, попереджує узурпацію повноважень та сприяє реалізації прав і свобод громадян. У період глобалізації, зростання соціальних, економічних і політичних викликів, питання розподілу влади набуває нового значення, адже від якості його реалізації залежить не лише стабільність державного управління, але й довіра суспільства до інституцій влади.

Сучасна потреба в дослідженні принципів реалізації системи розподілу влади обґрунтована такими факторами:

1. Еволюція демократичних засад. Нинішні соціуми гостро потребують дієвого інструменту розподілу владних прерогатив, що ґрунтується на засадах панування закону, самостійності судочинства та співпраці між гілками влади.

2. Міжнародно-правові стандарти. Україна, як учасник міжнародного співтовариства, зобов'язана впроваджувати

демократичні засади управління, що відповідають загальноновизнаним стандартам прав людини.

3. Реформа державного управління. У контексті триваючих реформ в Україні питання розподілу влади стає ключовим для забезпечення ефективності діяльності інститутів центральної влади та місцевого самоврядування.

Предметом аналізу є система державної влади, зокрема її розподіл на законодавчу, виконавчу та судову .

Об'єкт дослідження є принципи реалізації розподілу влади та їхнє практичне втілення в умовах теперішньої України.

Основна ціль полягає у встановленні, аналізі та оцінці основних принципів реалізації системи розподілу влади, а також у розробці рекомендацій щодо удосконалення механізмів взаємодії між її гілками.

Завдання дослідження:

· Проаналізувати історичний розвиток концепції розподілу влади.

· Дослідити теоретичні засади системи розподілу влади в Україні та міжнародному суспільстві.

· Вивчити практичні аспекти реалізації принципів розподілу влади на прикладі України.

.Виявити проблеми, що виникають у процесі функціонування системи розподілу влади, а також окреслити можливі підходи до їх усунення.

Дослідницький інструментарій охоплює системний та порівняльно-правовий підходи, історичний, формально-юридичний і логіко-аналітичний підходи. Використання цих методів дозволяє комплексно вивчити як теоретичний, так і практичний аспекти обраної теми.

Новизною наукового дослідження є розробка рекомендацій щодо вдосконалення механізму реалізації принципу розподілу управління в Україні з урахуванням сучасних викликів, зокрема в умовах воєнного стану та реформування системи права.

Практичне значення роботи полягає у можливості використання результатів дослідження в діяльності органів державної влади, у процесі підготовки законодавчих ініціатив, а також у науковій та навчальній діяльності.

Дослідженню теми «Система розподілу влади: принципи реалізації», було предметом досліджень багатьох видатних мислителів, учених та діячів минулого. Серед них варто виокремити таких класиків політичної та правової думки, як Платон, Аристотель, Іммануїл Кант, Георг Гегель, Джон Локк,

Шарль Монтеск'є, Джеймс Медісон, Пилип Орлик, Михайло Драгоманов, Михайло Грушевський, Станіслав Дністрянський та інших.

Суттєвий внесок у дослідження цього питання зробили також сучасні українські вчені: В.Б. Авер'янов, Д.О. Артемчук, І.В. Борщевський, О. Бульба, В.О. Величко, Ф. Веніславський, В.А. Григор'єв, О.Р. Дашковська, І.М. Жаровська, Ж.Ю. Заєць, О. Зінченко, О. Майданник, Р.С. Мартинюк, В.Ф. Опришко, В. Речицький, В. Стефанюк, В. Я. Тацій, М. Цвік, В. Шаповал, С. Шевчук, Ю. Шемшученко та інші.

Окрему увагу заслуговують праці зарубіжних науковців, серед яких: Н. Ворошилова, Моріс Дюверже, Адольф Есмен, Жан-П'єр Жаке, Жан Зіллер, Стівен Денісон, Володимир Казимирчук, Александр Гамільтон, Джон Джей, Джеймс Медісон, Анатолій Мішин, Лев Окуньков, Юрій Скуратов, Микола Тихомиров, Герберт Шнайдер, Ніна Яковлева та багато інших.

Структура дипломної роботи включає в себе: вступ, трьох розділів, висновки та список використаних джерел. Загальний обсяг дипломної роботи становить – 95 сторінок.

РОЗДІЛ 1: ГЕНЕЗИС ТА ЕВОЛЮЦІЯ ІДЕЇ ПОДІЛУ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ.

1.1 Еволюція ідеї поділу державної влади.

Концепції устрою та діяльності державної влади в українській суспільно-політичній думці вперше знайшли своє відображення в Конституції Пилипа Орлика 1710 року. У пункті VI цього документа визначено основні принципи побудови, функціонування та реалізації державної влади в козацькій державі: «...Генеральна Старшина, кошовий отаман і все Військо Запорізьке досягли домовленості та ухвалили з Ясновельможним гетьманом під час його обрання такі положення, які мають вічно зберігатися у Війську Запорізькому: у нашій Вітчизні першість серед радників належить Генеральній Старшині – через повагу до їхніх провідних посад і постійну присутність при гетьмані. Далі йдуть городові полковники, яких шануватимуть як громадських радників. Окрім того, для участі у загальній раді від кожного полку має бути обрана одна визначна, розсудлива й заслужена особа. Генеральних радників обирають за згодою гетьмана. З усіма цими генеральними особами, полковниками та радниками

нинішній Ясновельможний гетьман і його наступники мають радитися про добробут Вітчизни, публічні справи та не ухвалювати жодних рішень без їхньої згоди...».

Таким чином, державна влада поділялася між:

- . Гетьманом – главою держави;
- . Урядниками, які підпорядковувалися гетьману та виконували виконавчі функції;
- . Генеральною Радою, що виступала як представницький орган із частковими законотворчими повноваженнями;
- . Генеральним Судом, який виконував функції вищої судової інстанції разом із судами нижчих рівнів.

Також у Конституції передбачався механізм «стримувань і противаг», спрямований на збалансоване функціонування системи державної влади.

Варто зазначити, що система поділу державної влади, закладена в Конституції Пилипа Орлика, має багато спільного з сучасним конституційним закріпленням принципу поділу влади. Водночас сама ідея поділу влади в Україні була прийнята й офіційно проголошена лише наприкінці XIX століття. Це дещо запізніле впровадження зумовлювали об'єктивні історичні причини: український народ у той час був позбавлений

державності, що вплинуло на формування політико-правової теорії на українських землях.

Більшість територій України перебували під владою імперії, що мала самодержавний устрій, який часто функціонував як репресивна держава. Одним із ранніх свідчень втілення ідеї розподілу влади є конституційний задум, розроблений Українською народною партією у 1905 році. У ньому пропонувалося створення президентської республіки, в якій законотворча функція була б закріплена за двопалатним законодавчим органом, виконавча – за главою держави, а правосуддя здійснювалося б судовими інстанціями та суддями.

Політико-правові концепції, розроблені партійними силами того часу, були частково втілені у Конституції Української Народної Республіки, ухваленій Центральною Радою 29 квітня 1918 року. Проте цей документ так і не набув чинності через державний переворот. Незважаючи на це, Конституція 1918 року залишається важливим об'єктом дослідження для істориків і правників. У цьому документі було офіційно закріплено принцип поділу державної влади, що став важливим етапом розвитку української політико-правової думки.

У статті 23 Конституції 1918 року зазначалося: «Найвищим владним інститутом УНР є Загальнонародні збори, що безпосередньо реалізують найвищу законодавчу функцію в УНР та утворюють виконавчі й судові інстанції». Згідно з твердженням В. Шаповала, подібна концепція розподілу влади значною мірою носив формальний характер, адже Всенародні збори не лише визнавалися верховним органом законодавчої влади, а й отримували статус найвищого органу державної влади загалом.

У Конституції 1918 року були закріплені положення про механізми стримувань і противаг для забезпечення балансу між гілками влади на основі їхньої рівноцінності. Проте в документі відсутнє положення про главу держави — президента, що не відповідає традиційним уявленням про розподіл державної влади. Водночас, аналізуючи цей документ, слід враховувати специфіку державотворчих процесів, які відбувалися в Україні в умовах складної політичної ситуації.

Після входження України до складу СРСР, у теорії та практиці державного будівництва Радянського Союзу принцип поділу влади був повністю відкинутий. Натомість перші нормативні акти СРСР проголошували єдність державної влади,

яка зосереджувалася у представницьких органах — Радах. Вони визнавалися верхівкою всієї системи державного управління.

Лише після краху Радянського Союзу засада розподілу владних повноважень стала фундаментальною в структурі та діяльності державного управління в Україні. Вперше цю засаду було зафіксовано в розділі 3 «Державна влада» Декларації про державний суверенітет України від 16 липня 0 року: «Державне управління в республіці здійснюється на засадах його розподілу на законодавчу, виконавчу та судову» .

Оскільки Конституція в демократичній державі виконує роль основного механізму обмеження влади для запобігання диктатурі, цей принцип було відображено Стаття 6 основного Закону суверенної України, ухваленого 28 червня року, констатує: «Державне владарювання в Україні реалізується на принципах його розмежування на законодавчу, виконавчу та судову гілки. Інституції законодавчої, виконавчої та судової влади здійснюють свої компетенції в рамках, окреслених цим Основним Законом, та згідно із законами України».

За твердженням В. Авер'янова, загальноприйнятий у світовому державному будівництві принцип розподілу влади на три гілки став особливою реакцією на тоталітаризм, що панував у

минулому в умовах партійно-державної системи. А. В. Шаповал зауважує, що ідея поділу влади нерідко розглядається як базова ознака державності у розвинених країнах, своєрідний постулат.

Засада розподілу владних повноважень є ключовим підґрунтям державного устрою. Її втілення досягається через деконцентрацію влади, що дозволяє уникнути її узурпації. Ця вимога закріплена у статті 5 Конституції України. Розподіл єдиної державної влади на самостійні та незалежні гілки практично виключає можливість зловживань і тоталітарного управління, що суперечить принципу верховенства права. Система трьох гілок влади забезпечує їхню взаємодію, взаємостримування та баланс, що досягається розподілом функцій і повноважень між ними.

Сучасні уявлення про поділ державної влади наголошують на важливості співробітництва і взаємного контролю між окремими гілками через систему стримувань і противаг. Як зазначає Осавелюк А. М., саме система стримувань є ключовим елементом, що забезпечує узгодженість дій різноманітність гілок влади сприяє компромісу та гнучкості у нормотворчій діяльності й державному управлінні.

Таким чином, принцип розподілу влади є складовою частиною конституціоналізму та державотворення, ґрунтуючись

на принципах верховенства права та справедливості. Незалежність законодавчої, виконавчої та судової влади передбачає виконання кожною гілкою своїх функцій окремо. Однак для досягнення цілей державної політики ці органи повинні діяти злагоджено та взаємодіяти.

Історично принцип поділу влади був відсутній у радянській Україні, де влада сприймалася лише як розподіл праці. Лише з проголошенням незалежності України цей принцип було закріплено у Конституції, разом із системою стримувань і противаг, що зробило його практичну реалізацію можливою.

1.2 Конституційна модель поділу державної влади за час прийняття та дії Конституції України року.

Діюча Конституція України була ухвалена Верховною Радою 28 червня року. З того часу вона є основним законом країни, що має найвищу юридичну силу та пріоритет над іншими нормативно-правовими актами. Її ухвалення сприяло стабілізації політичної ситуації в країні та розвитку національної правової системи. Завдяки Конституції було створено умови для реального забезпечення прав і свобод людини та громадянина, а Україна

утвердилася як суверенна й незалежна держава, яка пододала період бездержавності.

Конституція року запровадила суттєві зміни в організації державної влади, визначила основи її економічного та політичного устрою, а також створила передумови для функціонування держави незалежно від впливу окремих політичних сил. Як зазначив Президент: «Ми перейшли до нового вектора соціального розвитку – процесі переходу від авторитаризму до демократії, в умовах розмаїття форм господарювання та власності; було окреслено соціально-економічну будову держави, подолано ідеологічну зашореність та утверджено політичну багатопартійність, а також створено сприятливий ґрунт для зміцнення державної безпеки та вирішення внутрішніх проблем».

Одним із ключових нововведень стало встановлення особливого статусу Президента України, якого було відокремлено від виконавчої гілки влади. Згідно зі ст. 102 Конституції України, Президент є очільник держави, репрезентує її інтереси, забезпечує державний суверенітет, територіальну неподільність, дотримання Основного Закону, а також захист прав і свобод людини та громадянина.

Питання розмежування повноважень Президента та виконавчої влади викликало багато дискусій під час роботи Конституційної комісії, громадського обговорення та розгляду проекту у Верховній Раді. Розглядалися дві моделі: Президент очолює Кабінет Міністрів або ж бере участь лише у його формуванні. Ухвалена Конституція обрала другу модель, за якою Президент не є частиною виконавчої влади, хоча за Конституційним договором 5 року він мав статус її глави. Натомість Конституція року визначає Президента як фігуру, пов'язану з усіма гілками влади, що координує їхню роботу та забезпечує взаємодію.

Таким чином, хоча Президент формально не належить до жодної з гілок влади, він виконує ключову роль у забезпеченні їхнього ефективного функціонування. Як слушно зазначає Дашковська О.Р., багатогранність діяльності Президента у взаємодії всіх гілок влади є запорукою дієвості моделі поділу владних повноважень, визначеної Основним Законом.

Залучення Президента України в механізмі стримувань і противаг полягає у виконанні функції гарантування цілісності державної влади, орієнтовані на узгоджену діяльність державного апарату, що запобігає конфронтації. Конституція року, за

твердженням деяких авторів, фактично закріпила арбітражну функцію Президента, хоча вона прямо не прописана в Основному Законі, а лише непрямо позначена .

Інтерпретації істориків, науковців та аналітиків щодо становища Президента за Конституцією України року (у початковій версії) різняться. Наприклад, конституційний правознавець Шаповал В.М. вказував на те, що конституційний статус Президента відзначається наявністю дуалізму виконавчої гілки влади. Він пояснював це тим, що Конституція створила подвійний центр виконавчої влади, який включає двох функціонально взаємопов'язаних суб'єктів – Президента та Кабінет Міністрів. При цьому уряд відіграє ключову роль у реалізації функцій виконавчої влади, тоді як правовий статус Президента, хоч і відокремлений від усіх гілок влади, наділяє його значними повноваженнями у сфері виконавчої влади.

Інший дослідник, Михеєнко Р., вважає, що конституційні та компетенційні характеристики Президента України дають підстави розглядати його як частково інтегрованого у виконавчу гілку влади. Однак це не означає, що Президент може перевищувати межі повноважень, визначених Конституцією.

Таким чином, навіть якщо Президент формально не належить до жодної гілки влади, він відіграє ключову роль в об'єднанні та координації їхньої діяльності. Невизначеність статусу Президента в системі поділу влади характерна і для урядів посткомуністичних країн, які сформувалися після розпаду СРСР. На теоретичному рівні це підвищує статус Президента як глави держави над усім державним апаратом, спрямовуючи його діяльність на неутручання в роботу інших гілок влади без необхідності.

Згідно зі статтею 113 Конституції України Уряд України є головним суб'єктом у структурі виконавчої влади. Конституція року також наділяла Прем'єр-міністра України значними повноваженнями. Варто відзначити, що в цій редакції Основного Закону вплив Кабінету Міністрів на ухвалення рішень Президентом був посилений. Зросла роль уряду в таких сферах, як керівництво зовнішньополітичною діяльністю, визнання іноземних держав, призначення керівників дипломатичних представництв, а також у вирішенні важливих питань внутрішньої політики. Одним із проявів цього стала контрасигнатура – скріплення актів Президента підписами Прем'єр-міністра та міністра, відповідального за їх підготовку і виконання.

Повноваження Кабінету Міністрів визначено в статті 116 Конституції року. Реалізація цих повноважень здійснювалася через ухвалення постанов і розпоряджень уряду. Також варто наголосити, що правотворчі функції уряду, спрямовані Президентом, були вагомими. Проте фактичний стан речей часто не відповідав юридично закріпленим повноваженням Кабінету Міністрів. Уряд і Прем'єр-міністр були повністю підпорядковані Президентові, що обмежувало їхню самостійність у прийнятті рішень. Така ситуація суперечила принципу поділу влади, адже виконавча гілка влади фактично втрачала незалежність.

У відносинах із парламентом Кабінет Міністрів не лише впливав на його діяльність, а й зазнавав зворотного впливу з боку Верховної Ради. Уряд розробляв проекти законів і подавав їх на розгляд парламенту, ініціював розробку державних програм економічного, соціального та культурного розвитку, а також щорічно готував проєкт закону про Державний бюджет і звітував про його виконання. Представники уряду брали участь у роботі парламентських комітетів, тимчасових і спеціальних комісій, виступали з поясненнями на пленарних засіданнях. Кабінет Міністрів мав право відкликати власні законопроекти або вимагати їхнього термінового розгляду.

У співпраці з Президентом Кабінет Міністрів, відповідно до первинної редакції Конституції, готував за його дорученням пропозиції та законопроекти з питань, що належали до компетенції Президента, і ніс відповідальність за їхню якість. Прем'єр-міністр подавав Президенту пропозиції щодо складу Кабінету Міністрів і разом із міністрами контрастивував укази глави держави.

У процесі виконання своїх функцій Кабінет Міністрів підтримував зв'язок із президентськими структурами, а його представники брали участь у роботі дорадчих органів, сформованих при Президентові. Прем'єр-міністр і деякі міністри, згідно з Конституцією, входили до Ради національної безпеки і оборони України при Президентові. Таким чином, незважаючи на формальне відокремлення статусу Президента від органи виконавчої влади, регламент Конституції року демонструють тісну політичну взаємодію між Президентом і главою уряду. Про це свідчить, зокрема, стаття 112 Конституція, згідно з якою в разі неможливості виконання Президентом своїх повноважень ці обов'язки тимчасово переходять до Прем'єр-міністра.

Відповідно до статті 75 Конституції України єдиним органом законодавчої влади України є парламент – Верховна Рада України.

користь виконання законодавчих функцій стало ключовим пріоритетом для країни. Незважаючи на прогнози, що вже в 7 році кількість прийнятих законів перевищить тисячу, стан законодавчої бази на той час залишався недостатнім. Законодавча функція Верховної Ради визначає її основне призначення і сутність представницького органу. У демократичних державах законодавчий процес у парламенті ґрунтується на принципі верховенства представницького органу, що відповідає принципу поділу влади, якого вищий орган народного представництва є виразником суверенітету держави .

Згідно з Конституцією року, загалом через український парламент закони визначав основні напрями внутрішньої та зовнішня політика. набуло особливого значення ухвалення Конституції України, яка закріпила базові принципи політичної системи та визначила правовий статус усіх вищих органів державної влади. Верхов реалізовував принципи внутрішньої політики шляхом затвердження Радою загальнодержавних програм економічного, соціального, національно-культурного розвитку, охорони навколишнього середовища, а також через парламентські слухання. Законодавча діяльність здійснювалася в тісно пов'язані з системою стримувань і противаг. Наприклад,

законодавче регулювання Кабінетом Міністрів внутрішньої та зовнішня політика в цьому відношенні була сумісною з президентськими повноваженнями.

До установчих повноважень Верховної Ради відповідно до первинної редакції Конституції року належали: надання згоди на призначення Прем'єр-міністра, затвердження виборів Президента, призначення та звільнення Уповноваженого з прав людини, Голови та членів Рахункової палати, Голови Національного банку за поданням Президента, формування складу Ради Національного банку та Національної ради з питань телебачення і радіомовлення, а також Центральної виборчої комісії. Крім того, парламент призначав третину судді Конституційного Суду та брав участь у формуванні суддівського корпусу, а також організовував вибори до органи місцевого самоврядування.

У системі поділу влади Верховна визначала місце Ради її контрольними повноваженнями щодо інших гілок влади. Ці повноваження є однією з фундаментальних функцій парламентів у демократичних державах і здійснюються незалежно від форми правління.

По-перше, це стосується парламентського нагляду за діяльністю уряду. Контрольні функції представницького органу

реалізуються через такі механізми, як обговорення урядової політики, інтерпеляції, парламентські розслідування та слухання, контроль за виконанням бюджету, а також моніторинг дотримання прав і свобод громадян. Парламентський контроль є ключовим інструментом, що дозволяє запобігати безвідповідальності з боку виконавчої влади, глави держави та інших органів. Відповідно, парламентський контроль виступає важливим елементом системи стримувань і противаг, спрямованої на врівноваження взаємодії між різними гілками влади .

Однією з ключових умов ефективного розподілу влади після ухвалення Конституції року стало впровадження механізмів парламентського контролю над виконавчою владою. Водночас відсутність дієвих інструментів нагляду з боку представницького органу за діяльністю уряду залишалася однією з головних проблем у зміцненні позицій Верховної Ради в системі поділу влади.

Прийняття Конституції сприяло вдосконаленню кожної з гілок влади, а також розробці механізмів їхньої взаємодії. Проте актуальними залишаються проблеми координації між гілками влади, а також їхніх відносин із Президентом. У період становлення демократичних інститутів особливе значення має

створення гарантій, які здатні захистити суспільство від авторитарних тенденцій.

Відповідно до ст. 125 Конституції України Верховний Суд є вищим органом судової системи України.

Судова й контрольно-наглядова гілки влади перебували у процесі становлення. Особливу увагу приділяли посиленню ролі судової влади та її утвердженню як незалежної. Судова влада, виконуючи важливу функцію контроль над іншими гілками влади та вирішення конфліктів у суспільстві, має зберігати свій авторитет і не поступатися ним ані законодавчій, ані виконавчій владі. Її незалежність повинна поєднуватися з виконанням спеціальних контрольних функцій щодо інших гілок влади.

Конституція 1996 року відобразила як результати попередньої судової реформи, так і створила підґрунтя для подальшого її розвитку. У період 2–5 років було ухвалено низку законів, спрямованих на побудова сильної та незалежної судової системи. Серед них: закони «Про статус суддів», «Про органи суддівського самоврядування», «Про кваліфікаційні комісії, атестацію кваліфікації та дисциплінарну відповідальність у судах України», "Про державний захист суду і працівників правоохоронних органів", "Про забезпечення діяльності судів",

"Про Конституційний Суд", а також інші нормативно-правові акти.

До ухвалення Конституції судова влада здебільшого залишалася залежною від адміністративно-командної системи. Судова реформа змінила цю ситуацію, закріпивши в Конституції принцип здійснення правосуддя виключно судами, що підняло авторитет судів та посилило їхню роль у забезпеченні правопорядку, захисті прав і свобод громадян, а також розгляді звернень.

Закріплена Конституцією система органів правосуддя передбачала існування судів загальної та спеціальної юрисдикції. Під час підготовки проекту конституції розглядалися пропозиції щодо створення адміністративних, господарських, патентних судів, а також судів у справах неповнолітніх.

Системна необхідність спеціалізації судів, яка виникла з необхідності підвищення якості правосуддя як у загальному аспекті, так і в різних його сферах, зумовила значні зміни у судовій системі. Конституція України 1996 року встановила особливі відносини між судовою гілкою влади та іншими гілками влади, які охоплюють формування судової влади, законодавче регулювання

її функціонування, запобігання порушенням у діяльності інших гілок влади та вирішення конфліктів між ними.

Згідно з первинною редакцією статті 19 Конституції, Верховна Рада обирала суддів усіх рівнів безстроково, тоді як Президент призначав їх на перший термін строком на п'ять років. Призначення суддів вимагало висновку кваліфікаційної комісії про їх професійну відповідність, а звільнення здійснювалося лише органами, які їх призначили. Це забезпечувало дотримання принципу поділу влади. Окремо було закріплено гарантії незалежності суддів: зокрема, заборонялося їх арештувати або притягувати до кримінальної відповідальності без згоди Верховної Ради, а санкція Генерального прокурора була необхідною для проведення певних слідчих дій щодо суддів.

Однією з проблем формування незалежної судової системи було матеріально-технічне забезпечення судів, яким до прийняття Конституції займалася виконавча влада. За рекомендаціями ООН і Ради Європи, виконавчі органи не повинні втручатися в діяльність судів, у тому числі у питання матеріального забезпечення та кадрового супроводу. Конституція України вперше передала ці функції до відання Вищої ради юстиції,

створеної для гарантування автономії та незалежності судової влади.

Щодо контрольно-наглядових органів, їх формування на момент прийняття Конституції перебувало на стадії початку. Конституційний Суд України, хоча й був створений, ще не мав значного впливу через неповний склад і обмежену кількість рішень. Це створювало проблеми в політичному житті та вирішенні міжвладних конфліктів. У перший рік функціонування до Конституційного Суду надійшло близько 40 звернень і понад 15 подань, більшість з яких стосувалися ключових питань державного управління та прав людини. У міжнародній практиці органи конституційної юрисдикції виконують функції контролю за діями різних гілок влади, балансуючи їх повноваження. Вони є важливими гарантіями дотримання Конституції, поділу влади та верховенства права.

Прийняття Конституції України року стало значним кроком у розвитку державності, підсумком п'ятирічного досвіду незалежності України. Закріплення принципу поділу влади у всіх варіантах концепції Конституції відображає високий рівень демократичності та забезпечує стабільність, оскільки кожна гілка

влади функціонує у встановлених межах, що мінімізує ризики виникнення конфліктів у державі.

РОЗДІЛ 2: ПРАВОВА ПРИРОДА ПОДІЛУ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ. СИСТЕМА СТРИМУВАНЬ І ПРОТИВАГ

2.1 Верховна Рада як єдиний орган законодавчої влади в Україні.

Відповідно до статті 6 Конституції України державна влада в країні здійснюється на засадах поділу на законодавчу, виконавчу і судову. У цьому контексті відповідальність усіх гілок влади та їх взаємодію як з державними інституціями, так і з суспільством.

Влада, відповідно до поглядів численних істориків, правознавців і дослідників, визначається як здатність та можливість держави реалізовувати свою волю. У цьому аспекті законодавчу владу можна трактувати як здатність держави виражати свою волю шляхом ухвалення нормативно-правових акти, особливо закони.

Закони, в свою чергу, є нормативними актами вищої юридичної сили, що регулює найважливіші суспільні відносини. Єдиним законодавчим органом в Україні є Верховна Рада України. Це означає, що жоден інший державний орган не має повноважень ухвалювати закони.

До складу Верховної Ради входить 450 народні депутати України, які обираються на чотири роки шляхом таємного голосування в умовах загального, рівного і прямого виборчого права. Народним депутатом може стати громадянин України, якому на день виборів виповнився 21 рік, має право голосу та постійно проживає в Україні не менше п'яти років. Не можуть бути обрані Верховною Радою особи, що мають судимість за умисний злочин, якщо ця судимість не була погашена. Повноваження депутатів визначаються Конституцією та законами України, а процедура їх виборів регулюється окремим законодавством.

Сучасна теорія державного управління вбачає у народному депутаті Представництво всього народу, а не окремого виборчого округу. Діяльність народного депутата є професійною, несумісною з іншими державними чи приватними посадами. Парламентська робота є його єдиною законною діяльністю.

Головою Верховна Рада України має голову, який обирається з числа народних депутатів таємного голосування на строк повноважень парламенту. До компетенції Голови належать організація засідань парламенту, підготовка питань для розгляду, підписання ухвалених актів, представництво Верховної Ради у відносинах з іншими органами влади та державами, а також управління апаратом Верховної Ради.

Апарат Верховної Ради є допоміжним органом, що забезпечує її роботу. Він складається з посадових осіб, службовців і технічного персоналу, які виконують організаційні, правові, інформаційні, аналітичні та матеріально-технічні функції. Співробітники апарату не приймають рішень від імені парламенту, але займаються підготовкою проектів рішень і забезпечують їх виконання.

Апарат Верховної Ради України не є окремим органом державної влади, а виконує роль допоміжної структурної одиниці, що забезпечує ефективну діяльність парламенту як єдиного законодавчого органу України.

Друкованим виданням парламенту є газета "Голос України". Відповідно до Постанови Верховної Ради України від 2 червня 9 року № 708-XIV, функції видавця газети делеговані редакції

"Голос України", яка діє згідно із чинним законодавством України.

Стаття 85 Конституції України визначає ключові повноваження Верховної Ради, до яких належать:

1. Унесення змін до Конституції України в межах і порядку, встановлених розділом XIII Конституції.

2. Призначення всеукраїнського проведення референдуму з питань, визначених статтею 73 Конституції.

3. Прийняття законодавчих актів.

4. Затвердження Державного бюджету України, внесення до нього змін, контроль за його виконанням та розгляд звіту про виконання бюджету.

5. Встановлення основ внутрішньої та зовнішньої політики.

6. Затвердження загальнонаціональних програм у сферах економіки, науки і технологій, соціального розвитку, національно-культурного розвитку та охорони навколишнього середовища..

Серед інших важливих функцій Верховної Ради є призначення виборів Президента України, заслуховування щорічних послань Президента, оголошення війни та укладення миру, а також розгляд питання про імпічмент Президента. Парламент контролює діяльність Кабінету Міністрів України,

затверджує рішення щодо надання або отримання міжнародних позик, а також призначає і звільняє керівників ключових державних органів тощо.

Форми роботи Верховної Ради України визначаються її колегіальністю та багатогранністю компетенції. Їх поділяють на правові та неправові.

До правових форм належать:

- нормотворча (законодавча);
- установча;
- правозастосовча;
- контрольна.

Неправові форми, у свою чергу, розділяються на організаційні та матеріально-технічні. Ці аспекти діяльності відображають комплексний характер функціонування парламенту відповідно до Закону України "Про Регламент Верховного парламенту України".

Функціонування парламенту є надзвичайно цікавою та різноманітною. У межах основних організаційних форм здійснюється безпосереднє прийняття рішень, а допоміжні форми спрямовані на забезпечення Верховної Рада України має потребу

інформацією для ухвалення обґрунтованих і законних рішень, а також доведення цих рішень до громадськості.

До основних організаційних форм діяльності парламенту належать сесії; засідання депутатських об'єднань і фракцій; збори Погоджувальної ради, комітетів, а також тимчасових слідчих і спеціальних комісій; персональна робота Голови парламенту, його заступників і голів комітетів; парламентські й комітетські слухання; індивідуальна діяльність народних депутатів у парламенті та виборчих округах. Серед допоміжних форм можна виокремити особистий прийом громадян і посадових осіб, розгляд заяв, скарг і звернень громадян, проведення пресконференцій, інтерв'ю, участь у міжпарламентських заходах, наукових і спеціалізованих конференціях, закордонних візитах делегацій депутатів і парламентського керівництва. Матеріально-технічна діяльність, зокрема діловодство та бухгалтерський облік, забезпечується апаратом Парламент України.

Підходи діяльності парламенту включають планування, прийняття рішень, контроль за їх виконанням, координацію та кадрову роботу. Планування охоплює всі аспекти діяльності, включаючи складання планів законодавчої роботи, співпраці з

іноземними парламентами, графіків контрольних заходів та планів структурних підрозділів.

Прийняття рішень відбувається через закони та постанови Верховної Ради України, а комітети ухвалюють рішення, рекомендації та висновки. Законотворчий процес включає кілька стадій:

1. Законодавча ініціатива – подання пропозиції щодо прийняття закону разом із відповідним законопроектом.

2. Рішення Верховної Ради про розробку проєкту – включення його до плану законопроектних робіт.

3. Розробка й попередній розгляд у комітетах – підготовка висновків за участю експертів і дорадчих органів.

4. Обговорення законопроекту – починається з доповіді ініціатора та триває у трьох читаннях. Перше читання знайомить із документом, друге – включає обговорення й внесення поправок, третє – затверджує законопроект.

5. Прийняття закону – здійснюється шляхом простого або кваліфікованого голосування. Звичайні закони ухвалюються простою більшістю, а конституційні – двома третинами складу Верховної Ради. На доктринальному рівні ці закони

відрізняються, як зазначав академік Ю. Шемшученко, акцентуючи на важливості реформування законодавства України [10].

6. Підписання закону – здійснюється Головою Верховної Ради України, а потім передається Президенту.

7. Підписання Президентом – закон має бути підписаний протягом 15 днів після прийняття.

8. Оприлюднення закону – відбувається впродовж 10 днів після підписання Президентом.

Спосіб контролю за реалізацією прийнятих рішень передбачає організацію моніторингу щодо руху документів, своєчасного виконання визначених у них завдань, а також дотримання строків виконання постанов і доручень Парламенту України. Ці функції покладено на відповідні структурні підрозділи адміністрації Верховної Ради України.

Метод узгодження в діяльності Верховної Ради України полягає в організації стійкої та продуктивної взаємодії між парламентом, його структурними підрозділами та іншими органами влади України.

Алгоритм інформаційного забезпечення спрямований на підготовку та надання народним депутатам України проектів законів, постанов, інших документів і матеріалів для розгляду на

пленарних засіданнях. Цю роботу виконує Відділ обслуговування пленарних засідань Верховної Ради України, що входить до складу Секретаріату.

Варто зазначити, що Конституція України не подає вичерпного переліку видів правових актів, які приймає Верховна Рада України, не виходячи за межі у статті 91 загальним визначенням, що це "закони, постанови та інші акти".

Наукова література розширює цей перелік, включаючи такі акти, як декларації, регламенти та нормативно-правові договори. Серед законів, зокрема, виділяють Конституцію (Основний Закон), конституційні, звичайні, надзвичайні закони, а також кодекси. Процедура підготовки, розгляду, ухвалення правових актів Верховної Ради України, а саме також порядок їх набуття чинності регламентуються Конституцією України, Регламентом Верховної Ради України, а також указом Президента України "Про порядок офіційного оприлюднення нормативно-правових актів та набрання ними чинності" від 4 грудня 7 року № 1327/97.

Таким чином, законодавча влада — це делеговані народом своїм представникам у парламенті повноваження, що надають виключне право займатися законотворчістю.

2.2 Система установ виконавчої влади, її ознаки та функції

Виконавча влада — це гілка державної влади, яка має право безпосереднього управління в країні. В Україні система органів виконавчої влади визначена Конституцією і складається з Кабінету Міністрів, міністерств (центрального апарату виконавчої влади та державних адміністрацій (місцевих органів виконавчої влади). Функція виконавчої влади полягає в організації та управлінні, спрямованому на виконання правових актів, ухвалених народом або його представницькими органами. Ця функція є сутністю діяльності виконавчої влади, і підзаконність рішень органів цієї влади визначає характер їхніх повноважень.

С. Алексєєв правильно зазначив, що діяльність виконавчих органів не обмежується лише виконанням законів, а є більш різноманітною управлінською діяльністю, пов'язаною з реалізацією функцій держави. Це підкреслює важливість організації формування уряду та вибору між президентською та парламентською формами правління. В. Сухонос стверджує, що для характеристики виконавчої влади більш точно підходить поняття «організація виконання законів», що включає прийняття

рішень, постанов, указів, які забезпечують реалізацію нормативно-правових актів. В. Шаповал додає, що виконавча влада є сукупністю повноважень і функцій з управління державою.

Отже, можна зробити висновок, що виконавча влада — це гілка державної влади, яка реалізує законодавство через управлінські та організаційні заходи в рамках конкретних суспільних процесів і взаємозв'язків.

Державне управління, в загальному розумінні, є видом діяльності органів державної влади, що має виконавчий та розпорядчий характер. Воно передбачає організаційний вплив на суспільні відносини в економічній, соціально-культурній та адміністративно-політичній сферах шляхом використання державних повноважень. Є основним завданням і виконання законів та інших нормативно-правових актів із використанням методів нормотворчості та управлінських рішень. Державне управління має підзаконний характер і забезпечує можливість громадянам захищати свої права та свободи у випадку їх порушення органами чи посадовими особами виконавчої влади.

Таким чином, державне управління є ширшим поняттям порівняно з виконавчою владою.

Вищим органом виконавчого В Україні органом влади є Кабінет Міністрів України, який несе відповідальність перед Президентом та Верховною Радою України. Він підконтрольний і підзвітний Верховній Раді, яка має право висловити йому недовіру, що призводить до припинення його повноважень. Президент України також має право достроково припинити повноваження як усього складу Кабінету Міністрів, так і окремих його членів.

Відповідно до статті 116 Конституції України, Кабінет Міністрів виконує такі функції:

1. Забезпечує державний суверенітет, економічну незалежність України, реалізацію внутрішньої та зовнішньої політики, виконання Конституції, законів та актів Президента, а також стратегічний курс на інтеграцію до Європейського Союзу та НАТО.

2. Вживає заходів для захисту прав і свобод особи та громадянина.

3. Реалізує фінансову, цінову, інвестиційну, податкову політику, а також політику у сферах праці, зайнятості населення, соціального захисту, освіти, науки, культури, екології та природокористування.

4. Розробляє та впроваджує державні програми економічного, науково-технічного, соціального та культурного розвитку.

5. Забезпечує рівноправний розвиток усіх форм власності та управляє державним майном відповідно до закону.

6. Розробляє проект Державного бюджету, забезпечує його виконання та звітує перед Верховною Радою про його реалізацію.

7. Здійснює заходи з оборони, національної безпеки, громадського порядку та боротьби зі злочинністю.

8. Організовує зовнішньоекономічну діяльність і митну справу.

9. Спрямовує та координує діяльність міністерств і центральних органів виконавчої влади, створює, реорганізовує та ліквідує їх відповідно до закону, призначає та звільняє керівників цих органів за поданням Прем'єр-міністра.

10. Виконує інші повноваження, визначені Конституцією та законами України.

У своїй діяльності Уряд України дотримується таких основних принципів, як верховенство права, законність, розподіл державної влади, гласність, колегіальність і науковість. Водночас не менш важливими є принципи солідарної відповідальності,

безпосередності, відкритості та прозорості, які також відіграють ключову роль у функціонуванні КМУ.

Форми діяльності КМУ поділяються на організаційні та правові. До правових форм належать такі функції: нормотворча, правозастосовча, установча та контрольна. Організаційною формою є організація засідань Кабінету Міністрів, що ініціюються Прем'єр-міністром України. Засідання вважаються правомірними за наявності більшості членів уряду. Порядок денний таких засідань зазвичай включає наступні розділи: концептуальні основи державної політики, законодавчі акти, кадрові питання, звіти й контроль, а також інші питання.

Ключовою формою реалізації компетенції КМУ є ухвалення нормативно-правових актів у формі постанов і розпоряджень, які мають обов'язковий характер на території України. Рішення видаються у разі необхідності регулювання питань загального значення або вирішення важливих нормативних завдань. Розпорядження, своєю чергою, стосуються індивідуальних питань чи внутрішньоорганізаційної діяльності КМУ.

Здійснює контроль за координацією, плануванням, прогнозуванням, інформаційним забезпеченням та реалізацією затверджених основних організаційних заходів Кабінету рішень

та роботу з кадрами. Особливого значення набуває метод координації, що забезпечує злагоджену діяльність усіх органів виконавчої влади. Стратегічне планування здійснюється на основі програми діяльності КМУ та річних планів виконання державних програм і рішень уряду.

Прогнозування також є важливим методом Виконання функцій Кабінету. «Державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України» від 23 березня 2000 р. відповідно до законодавства України:

1. організовує підготовку прогнозів соціально-економічного розвитку України на середньостроковий та короткостроковий періоди, а також прогнозів окремих галузей економіки на середньостроковий період;

2. визначає структуру прогнозних документів, термін виконання їх розроблення, порядок виконання та відповідальних виконавців;

3. затверджує прогнози соціально-економічного розвитку України та окремих секторів економіки на середньо- та короткострокові періоди.

Контроль за виконанням рішень відіграє важливу роль в організації діяльності Кабінету Міністрів України (КМУ). КМУ

контролює роботу міністерств, центральних органів виконавчої влади та місцевих державних адміністрацій. Виконання повноважень у напрямі спрямування, координації та контролю базується на принципах, які виключають дублювання функцій і підміну обов'язків керівників відповідних органів, а також запобігають втручанням в їхню зону відповідальності. Контроль за виконанням доручень КМУ покладено на Секретаріат, який регулярно інформує Прем'єр-міністра про їх виконання.

Діяльність КМУ здійснюється відповідно до положень Конституції та законодавства України, указів Президента, постанов Верховної Ради та рішень КМУ, згода на які надана Верховною Радою.

Очолює Кабінет Міністрів Прем'єр-міністр, який керує його роботою, забезпечує реалізацію Програми діяльності КМУ, розподіляє обов'язки між першим віце-прем'єр-міністром, віце-прем'єр-міністрами та міністрами, координує їхню діяльність і застосовує заходи дисциплінарного впливу щодо членів уряду. Міністри України очолюють відповідні міністерства та відповідають за розробку і реалізацію державної політики у закріплених за ними сферах.

Для підвищення ефективності діяльності КМУ створюються урядові комітети. Ці комітети формують для отримання необхідної інформації від органів виконавчої влади, ухвалення рішень окремих питань беруть участь підкомітети, експертні комісії та робочі групи фахівців для участі в обговоренні актуальних тем тощо.

Секретаріат здійснює організаційне, експертно-аналітичне, правове, інформаційне та матеріально-технічне забезпечення діяльності КМУ. Секретаріат – КМУ. і відповідає за організацію та проведення засідань урядових комітетів, а також забезпечує контроль за діяльністю прем'єр-міністра, перший віце-прем'єр-міністр, віце-прем'єр-міністр та міністри, які не є керівниками міністерств. Крім того, Секретаріат забезпечує своєчасне подання органами виконавчої влади проектів законів, актів Кабінету Міністрів та інших документів на засіданнях уряду і комітетів.

Для виконання своїх повноважень Уряд України повинен мати право створювати постійні, тимчасові консультативні, дорадчі та інші допоміжні органи, порядок організації та завдання яких визначаються самим КМУ.

Отже, варто зазначити, що Кабінет Міністрів володіє широким спектром повноважень, спрямованих на забезпечення

реалізації положень Конституції, законів України та нормативно-правових актів Президента, а також власної Програми діяльності. Аналізуючи конституційний статус КМУ, можна дійти висновку, що його функції відображають особливості змішаної форми правління. Це зумовлено тим, що Кабінет Міністрів водночас несе відповідальність перед Президентом України, а також підзвітний і підконтрольний Парламенту України.

2.3 Основна роль судової влади в загальній системі розподілу державної влади.

Важливим етапом у розвитку суспільства, особливо в контексті поширення ідей свободи та природного права, стало формування третьої гілки влади, яка могла б урівноважити можливі зловживання з боку законодавчої та виконавчої гілок влади, якою є судова влада.

Відповідно до статті 124 Конституції України правосуддя здійснюється виключно судами. Необхідність судової влади обґрунтував один із провідних теоретиків французького лібералізму Бенжамен Констан, який у своїй праці «Курс конституційної політики» підкреслював: «Поділ влади, зазвичай

спрямований на гарантування свободи, може стати загрозливим і призвести до негативні наслідки, якщо орган, відповідальний за контроль за виконанням законів, не має можливості протидіяти законам, які він вважає шкідливими».

Таким чином Констант обґрунтував необхідність створення механізму, який би забезпечував контроль за діяльністю законодавчої та виконавчої гілок влади.

Багато мислителів вбачали в судах цей стабілізуючий механізм, адже, за словами дослідників, судова влада виконує роль «стабілізатора, арбітра та посередника» в суспільстві . Як зазначав І. Борщевський, «закріплення принципу розподілу влади в Конституції України стало правовою основою для визнання судової гілки влади рівноцінною законодавчій та виконавчій» .

Судова влада реалізується через судову систему, що є сукупністю судів. Це положення зафіксовано в Законі України «Про судоустрій і статус суддів» від 2 червня 2016 року, де вказано, що судова влада здійснюється незалежними та неупередженими судами, створеними згідно з законом .

Особливість судової влади в правовій державі полягає в її підпорядкуванні єдиним принципам, серед яких найважливішими є незалежність та самостійність. У законодавстві України

виокремлюються два аспекти цієї самостійності: зовнішній і внутрішній.

Зовнішня незалежність судової влади передбачає:

- законодавче забезпечення незалежності судів;
- реальну свободу судів від зовнішнього впливу;
- визнання незалежності всіма державними органами, політичними структурами та громадянами;
- чітке розмежування судової гілки влади від законодавчої та виконавчої;
- підпорядкування суддів лише закону та їхній совісті;
- стабільність у формуванні судової системи, довічне призначення суддів та принцип незмінності;
- забезпечення виконання судових рішень усіма посадовими особами держави.

Внутрішня самостійність судової влади залежить від:

- високого професійного рівня суддів;
- дотримання етичних стандартів;
- відсутності неправосудних рішень;
- забезпечення гідних матеріальних і соціальних умов для суддів;
- високого авторитету суддів як представників судової влади .

Відповідно до частини першої статті 3 Конституції України «Структура органів судочинства», система судоустрою в Україні формується судами. До цієї системи входять Конституційний Суд України, який є єдиним органом конституційної юрисдикції, а також місцеві суди, апеляційні суди, Верховний Суд і вищі спеціалізовані суди. Система судоустрою, або судова система, охоплює всі суди, які функціонують на території України та базуються на спільних засадах організації та діяльності. Ця система враховує адміністративно-територіальний устрій держави, спеціалізацію судів і принцип інстанційності, що дозволяє здійснювати судову владу.

У правовій теорії та конституційному праві термін «суд» часто розглядається як узагальнене поняття, що позначає орган, уповноважений реалізовувати функції судової влади. У такому сенсі суд трактується як орган судової влади без деталізації його місця розташування, компетенції чи інших характеристик [78].

Водночас у більш вузькому значенні суд означає конкретну установу з визначеними характеристиками, які уточнюють її функції та юрисдикцію, зокрема територіальну і предметну, починаючи з місцевих судів і до Суду України.

Категорія судової інстанції, у свою чергу, відображає суть побудову судової системи «по вертикалі» та є процесуальним терміном. Історична необхідність створення декількох рівнів судових установ пояснюється прагненням мінімізувати судові помилки.

Засади судочинства, визначені Конституцією України, передбачають забезпечення права на апеляційний перегляд справи, а також можливість касаційного апеляції до вироків. Усі основні процесуальні кодекси в Україні гарантують розгляд справ у трьох інстанціях: першій, апеляційній та касаційній. Кожна з цих інстанцій виконує відповідні процесуальні функції, такі як розгляд справи по суті, апеляційний перегляд або касаційний контроль ухвалених рішень.

Закон України «Про судоустрій і статус суддів» конкретизує основоположні принципи судоустрою, викладені в Конституції, та детально регулює функціонування судової системи.

Суд першої інстанції — це суд, який має право виконувати первісний розгляд справ кримінального, цивільного, господарського та адміністративного характеру, а також справ про адміністративні правопорушення та інших категорій. До судів першого рівня належать місцеві суди, які розглядають справи по

суті, визначаючи обґрунтованість або необґрунтованість позовних вимог, вину особи тощо. У процесі розгляду суд викликає сторони для надання фактичних даних, які дозволяють встановити обставини, що мають значення для вирішення справи. Докази оцінюються судом на основі всебічного аналізу матеріалів справи, норм процесуального законодавства та внутрішнього переконання.

Суддя має забезпечувати дотримання принципу змагальності, залишаючись неупередженим та не надаючи переваги жодній зі сторін. Результатом розгляду справи є відповідний судовий акт: постанова в адміністративних справах, рішення в цивільних і господарських справах або вирок у кримінальних справах.

Суд апеляційної інстанції має право розглядати апеляційні скарги на рішення судів першої інстанції, що не набрали законної сили. Основною метою апеляції є перевірка законності та обґрунтованості оскаржуваного рішення. Перегляд справи може здійснюватися як у повному обсязі, так і в межах вимог, зазначених у скарзі.

Конституція України також гарантує право учасникам судового процесу на оскарження рішень у касаційному порядку. Касаційний перегляд стосується рішень, що вже набули законної

сили, та здійснюється виключно з метою перевірки їхньої законності. Верховний Суд України є судом касаційної інстанції та виконує функцію найвищого органу в системі судоустрою. Крім того, у визначених процесуальним законодавством випадках Верховний Суд може виступати судом першої або апеляційної інстанції.

На конституційному рівні закріплено статус Верховного Суду як найвищого судового органу в системі судоустрою України. Закон України про організацію судової системи і статус суддів» уточнює зміст поняття «найвищий», підкреслюючи його роль у забезпеченні стабільності, узгодженості та єдності судової системи.

Окрім судових функцій, Верховний Суд має також низку несудових повноважень, серед яких — надання висновків щодо проєктів законодавчих актів, що стосуються судоустрою, організації та функціонування судової системи, а також виконання судових рішень.

Судова влада, як незалежна і самостійна гілка державної влади, має низку ключових характеристик (незалежність, легітимність, самостійність, виключність, повнота), на які наголошується її особливу роль у системі влади. Його основною

функцією є вирішення юридично значущих справ, що тягнуть за собою правові наслідки, шляхом ухвалення рішень, які після набрання законної сили набувають обов'язковості до виконання.

Правосуддя здійснюється спеціально створеними органами - судами у процесуальній формі, встановленій законом. Ця форма покликана забезпечити встановлення істини в кожній конкретній справі та ухвалення законного та обґрунтованого рішення. Метою правосуддя є вирішення правових спорів між окремими членами суспільства або їх об'єднаннями.

Судова влада також має виключне право приймати рішення про обмеження прав і свобод громадян у випадках, передбачених законом. Наприклад, визнання особи недієздатною або обмежено дієздатною, обмеження дієздатності внаслідок зловживання алкоголем або наркотичними речовинами тощо. Отже, судова влада виступає важливим механізмом забезпечення справедливості, законності, захисту прав і свобод громадян, прийняття рішень, які мають обов'язкову законну силу та значний суспільний вплив.

2.4 Формування контрольно-наглядової гілки влади в Україні

Науковці, що досліджують державну владу, наголошують на необхідності доповнення трьох фундаментальних гілок влади ефективними механізмами контролю. Це зумовлено тим, що безконтрольна влада є одним із найбільших ризиків для суспільства.

Контроль як явище має більш широкий зміст у порівнянні з наглядом. Контроль охоплює перевірку не лише дотримання нормативно-правових актів і виконання прийнятих рішень, але й наділяє контролюючі органи правом втручатися в оперативну діяльність підконтрольних структур шляхом видання обов'язкових розпоряджень. Натомість, нагляд зосереджується виключно на виявленні та запобіганні правопорушенням, а також на оцінці відповідності діяльності підконтрольних об'єктів установленим нормам. Органи, що здійснюють нагляд, не мають права впливати на оперативну діяльність або змінювати управлінські акти. Таким чином, у порівнянні з контролем, нагляд є вузьким видом діяльності.

Відповідно до думки В. Тароєвої, розвиток контрольної функції державної влади передбачає існування спеціалізованих

органів, які виконують контрольні завдання незалежно від інших гілок влади. Це пов'язано з тим, що кожна гілка влади здійснює свої функції, і органи контролю повинні зберігати незалежність у своїй діяльності. При цьому система контрольних органів має забезпечувати ієрархічну та функціональну єдність, навіть якщо їхня діяльність є територіально розосередженою.

Контрольно-наглядові органи виконують загальнодержавну, а не відомчу функцію. Основним завданням контрольної влади є перевірка діяльності державних органів та забезпечення її відповідності конституційним нормам. Це ставить перед державою завдання щодо забезпечення єдності та централізації контрольних органів для гарантування їхньої інституційної автономності.

В. Тароєва визначає кілька ключових характеристик контрольної влади:

- Наявність окремої системи законодавства, що регулює її функціонування.
- Існування специфічних інститутів, відповідальних за її реалізацію.
- Унікальність юридичної природи актів, які видаються такими інститутами.

Контрольна влада, порівняно з виборчою, має свої особливості, які ускладнюють виділення її як окремої гілки влади. Це пов'язано з тим, Практично всі державні органи мають певні повноваження для контролю. Контроль є суттєвим елементом державного управління, оскільки всі органи влади в межах своїх функцій виконують контрольні або наглядові функції.

Крім того, принцип поділу влади спрямований Для підтримки демократії кожен з органів державної влади повинен володіти повноваженнями для здійснення контролю щодо інших гілок. Завдяки механізмам взаємного контролю та нагляду забезпечується взаємозалежність гілок влади та функціонування механізми контролю і балансування сприяє єдності державного управління.

Аналіз Конституції України свідчить про існування ідеї контрольно-наглядової влади, яка, хоч офіційно ще не виділена в окрему галузь, але вже має свої характерні риси та функції. У майбутньому така філія може отримати чітке укрупнення. До інституцій, які складають організаційну основу контролюючого органу в Україні, належать Конституційний Суд України, прокуратура, Уповноважений з прав людини Верховної Ради України, Рахункова палата, Антимонопольний комітет та

Національна рада з питань телебачення і радіомовлення. Їх статус і повноваження закріплені в Конституція України (наприклад, у розділах 7 і 12) та в окремих законах, таких як: Законодавчі акти України, такі як Закон про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, Закон про Рахункову палату, Закон про Антимонопольний комітет України та Закон про Національну раду України з питань телебачення і радіомовлення.

Орган контролю тісно пов'язаний із виконанням певної функції державного управління, але його система не є ієрархічною. Вона представлена різними органами, які здійснюють свої контрольні функції автономно, що надає їй кумулятивного характеру. Особливістю контролюючого органу є його децентралізація, оскільки кожен орган здійснює лише частину державного контролю.

Органи конституційної юстиції представляють найвищу форму спеціалізованої контрольної діяльності, мають чітко визначений предмет контролю та виконують свою функцію через унікальний механізм захисту Конституції. Одним із головних представників конституційної юстиції в Україні є Конституційний Суд України (КСУ). Цей орган займає ключову позицію в системі контрольної влади, поєднуючи ознаки як контрольної, так і

судової влади, що надає його діяльності комплексного характеру. Завдяки цьому КСУ займає унікальне місце, яке відрізняється від традиційної судової влади, і виконує найвищу форму контрольної діяльності в державі.

Аналіз норм Конституції України, нормативно-правового акта України, що регулює діяльність Конституційного Суду, а також його застосування роботи КСУ дозволяє виокремити такі юрисдикційні форми забезпечення конституційного устрою України:

- перевірка конституційності нормативно-правових актів,
- контроль за відповідністю Конституції принципів і норм міжнародного права,
- вирішення суперечок щодо компетенції органів влади,
- офіційне тлумачення Конституції та законів України,
- захист прав і свобод громадян,
- розгляд питань, пов'язаних із виборами, референдумами та правом народної ініціативи,
- контроль за дотриманням положень Конституції України.

Ще одним важливим органом у системі контрольної влади є прокуратура. Відповідно до Конституції України та чинного законодавства, прокурорський нагляд виступає як самостійна

форма державної діяльності. Прокуратура здійснює нагляд за дотриманням законності у всіх сферах суспільного життя, а не лише в межах окремих галузей права. Зокрема, її функції включають моніторинг законності в діяльності органів позавідомчого контролю, що робить її центральною ланкою контрольної влади. Вона сприяє ефективній боротьбі з правопорушеннями та забезпеченню дотримання законодавства.

Подальший розвиток прокуратури повинен бути спрямований на зміцнення її ролі як спеціалізованого, професійного та незалежного державного органу, який забезпечує виконання законів у системі контрольної влади. Основними напрямками її діяльності мають бути: оперативне вжиття заходів для забезпечення виконання законодавства та запобігання його порушенням.

В Україні чинне законодавство закріпило ефективну модель омбудсмена, яка характеризується наступними рисами:

- незалежність Уповноваженого з прав людини від органів державної влади, місцевого самоврядування та їх посадових осіб;
- широка сфера компетенції, яка охоплює органи державної влади, включаючи судову гілку, а також органи місцевого самоврядування та їх посадових осіб;

- значні повноваження в проведенні розслідувань і перевірок, зокрема з власної ініціативи, для виявлення порушень прав людини та моніторингу дотримання прав і свобод;

- право подавати органам державної влади, місцевого самоврядування та їх посадовим особам подання з рекомендаціями щодо усунення порушень прав і свобод;

- можливість безпосереднього звернення громадян до Уповноваженого з прав людини;

- гнучкість і неформальність у здійсненні процедур у межах розгляду справ.

Таким чином, статус омбудсмена в українському законодавстві визначено як унікальний інститут, що відповідає за контроль за дотриманням прав і свобод людини та громадянина.

Ще одним важливим елементом контрольної системи є Рахункова палата, яка виконує функції вищого органу фінансового контролю в Україні. Вона є частиною системи «стримувань і противаг», активно співпрацює з різними державними органами та дедалі більше відокремлюється як самостійний інститут контрольної влади.

Рахункова палата – це незалежний колегіальний орган, призначений вищими органами державної влади, діяльність якого

базується на принципах поділу влади. Вона уповноважена здійснювати контроль за дотриманням норм бюджетного законодавства.

Захист конкуренції та підтримка конкурентного законодавства забезпечується Антимонопольним комітетом України, який є спеціалізованим органом контрольної управлінських структур з особливим статусом. Основною метою є охорона економічної конкуренції. У структурі контрольної влади Антимонопольний комітет України займає одне з провідних місць завдяки своїй унікальній організаційній формі та правовому статусу.

Контроль Антимонопольного комітету України орієнтований на досягнення кінцевого результату, причому організація його діяльності та процедур повинна відбуватися в чітко визначених рамках, своєчасно та об'єктивно. В даному контексті важливо, щоб Антимонопольний комітет суворо дотримувався встановлених вимог.

Наступним важливим загальнодержавним органом, що відповідає за розвиток і стан телебачення та радіомовлення в Україні, є Національна Рада України у сфері телебачення і радіомовлення. До її основних функцій відносяться:

- контроль за дотриманням законодавства в галузі телерадіомовлення;

- участь у формуванні та реалізації державної політики у цій сфері, а також розробка і затвердження плану розвитку національного телерадіоінформаційного простору;

- аналіз стану телерадіомовлення в Україні;

- прийняття рішень щодо створення та розвитку каналів мовлення, телемереж і мереж мовлення, що передбачають використання радіочастотного ресурсу;

- підтримка інтеграції українських телерадіоорганізацій у світовий інформаційний простір та забезпечення їх діяльності відповідно до міжнародних стандартів;

- участь у розробці пропозицій щодо вдосконалення законодавства в цій сфері;

- співпраця з міжнародними організаціями та органами державної влади інших країн з питань телебачення і радіомовлення;

- формування архіву телерадіоорганізацій, що включає записи програм і матеріали, що виходять в ефір, а також створення і утримання державного архіву телебачення та радіомовлення України відповідно до закону.

Отже, в Україні розвивається контрольна галузь державної влади, що передбачає існування незалежних органів, які здійснюють функції контролю. Це включає такі органи, як Конституційний Суд України, прокуратура України, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, Рахункова палата, Антимонопольний комітет України та Національна Рада України з питань телебачення і радіомовлення.

РОЗДІЛ 3: ПОДІЛ ВЛАДИ ЯК ЕЛЕМЕНТ СУЧАСНОГО КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМУ: УКРАЇНСЬКИЙ ТА ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД У КОНТЕКСТІ МОДЕЛЕЙ ОРГАНІЗАЦІЇ ВЛАДИ.

3.1 Сучасна методика здійснення поділу державної влади: порівняння вітчизняного та зарубіжного досвіду.

Першим актом, який втілює конституційне визначення принципу поділу влади в європейському праві, є Декларація прав людини і громадянина, Він увійшов до Конституції Франції, прийнятої Національними зборами Франції 3 вересня 1791 р. У статті 16 цієї Декларації зазначено, що суспільство, в якому не

гарантуються права людини і немає розподілу влади, не може мати Конституції.

Для дослідження розвитку, організації та функціонування державної влади важливо порівняти різні підходи до її поділу, звертаючи увагу на досвід як вітчизняних, так і зарубіжних країн.

Конституція США, зокрема, є одним із найбільш чітких і послідовних прикладів принципу поділу влади. Він визначає три окремі гілки влади: законодавчу, виконавчу та судову. Модель поділу влади є класичною і залишається основною у дослідженнях багатьох авторів та науковців, які розглядають її як найбільш збалансовану систему, де гілки влади взаємно контролюють і стримують одна одну.

Т. Дай зазначає, що сучасна американська система поділу влади може бути уявлена через класичну схему трьох гілок влади, і ця схема має бути універсальною для опису будь-якої системи організації державної влади.

Але крім трьох основних гілок влади, важливу роль відіграє президент. У правовій системі США закріплено повноваження президента у законодавчому процесі, і посад в адміністрації президента США вкрай відповідальними. Наприклад, керівники служб, таких як Служба Знайомство з Конгресом США, володіння

званням помічника президента та відвідування засідань Кабінету міністрів, брифінгів, засідань групи законодавчої стратегії тощо.

У конституційній моделі поділу влади в США президент має наступні повноваження у законотворчості: підписувати закони, повертати їх переглянути або накласти вето. Принцип законодавчої ініціативи дозволяє президенту та уряду готувати законопроекти, що робить більше процес імплементації законів гнучким. Це забезпечує співпрацю між гілками влади, оскільки одноосібне законотворення має свої недоліки, одним мим часом глава держави не спроможний охопити всю складність ситуації, як в майбутньому, так і в теперішньому часі. Йому доводиться приймати багато рішень інтуїтивно, що часто призводить до помилок.

Тому ми можемо зробити висновок із вищесказаного, що принцип поділу влади, закріплений в Конституції США, є зразковим, оскільки він підтверджує, що одноосібне законотворення є недоцільним, що вже у XVIII столітті підкреслював відомий французький інтелектуал с. Л. Монтеск'є, зазначаючи: «... все, що залежить від законодавчої влади, часто організовується багатьма, а не одним». Виходячи з цього, найефективніший спосіб побудови та ведення законодавчої гілки

влади є колегіальність, яка дозволяє здійснювати управління більш адекватно, ніж у тому випадку, коли це робить «хтось із обмеженим колом компетенцій».

Сьогодні дотримується принцип поділу влади у більшості сучасних конституцій, однак не в усіх з них передбачено саме три гілки влади. Наприклад, В. Чиркін звертає увагу на конституції таких латиноамериканських країн, як Нікарагуа, Колумбія та Бразилія, з трьома класичними гілками влади виділяється ще й четверта — виборча влада. У інших конституціях присутнє поняття «контрольної влади».

Отже, зосередимося не на дискусіях про поділ влади та розмежування влади між гілками, але при безпосередньому аналізі організації та конституційно-правового принципу розподілу державної влади в конституціях, де цей принцип чітко закріплений.

Сучасні конституції можна розділити на дві основні групи: 1. Ті, що прямо відстоюють принцип поділу державної влади (Азербайджан, Албанія, Білорусь, Вірменія, Болгарія, Грузія, Казахстан, Молдова, Росія, Польща);

2. Цей принцип неявно передбачений (США, Австрія, Данія та ін.). Стаття 7 Конституції Азербайджану говорить: «Державна

влада в Азербайджанській Республіці організована за принципом поділу влади: законодавчу владу здійснює Мілі Меджліс, виконавчу — президент республіки, судову — суди республіки... законодавчу, «Виконавча і судова влада взаємодіють і є незалежними в межах своїх повноважень». У Конституції лаконічно і відверто закріплено принцип поділу влади Грузія у статті 5: «Державна влада здійснюється на основі принципу поділу влади». Згідно зі статтею 7 Конституції Албанії: «Система управління Республікою заснована на розподілі та балансі законодавчої, виконавчої та судової влади».

Подібне формулювання міститься в статті 8 Конституції Болгарії: «Державна влада поділяється на законодавчу, виконавчу і судову».

Стаття 5 Конституції Вірменії говорить: «Державна влада здійснюється на основі принципу поділу законодавчої, виконавчої та судової влади».

Конституція Республіки Білорусь містить положення про стримування і противагу, крім встановлення принципу поділу влади: «Державна влада в Республіці Білорусь здійснюється на основі поділу на законодавчу, виконавчу і судову. Державні органи існують самостійно в межах своїх повноважень,

взаємодіють один з одним, захищають і врівноважують один одного».

У статті 6 Конституції Молдови, крім традицій. переліку влад, підкреслюється необхідність взаємодії між трьома гілками влади.

Детальний виклад принципу поділу державної влади міститься в статті 3 Конституції Казахстану: «Державна влада здійснюється не тільки за принципами поділу влади на законодавчу, виконавчу і судову, а й за їх взаємодією одна з одною з використанням системи стримувань і противаг».

Щодо другої групи конституцій, то, окрім конституції США, до неї входить конституція Австрії, яка також виділяє три класичні гілки влади: законодавчу, виконавчу та судову, з визначенням їх компетенції, проте в Конституції не вживається вираз «поділ влади». До цієї групи також відносяться: Конституція Андорри, яка визначає вищі органи законодавчої, виконавчої та судової влади; Конституція Бельгії, яка, як і Конституція США, відображає статус органів із законодавчою владою, виконавча і судова влада; Конституція Данії, яка описує три різні повноваження та органи, які здійснюють відповідні повноваження; Конституція Ірландії, в якій перераховані всі

органи влади; Конституція Ісландії, органи, які вона виконує певні функції: альтинг (парламент), президент, виконавча влада та суди.

Окремої згадки заслуговує Основний Закон Федеративної Республіки Німеччини, стаття 20 якого говорить не лише про поділ влади, а й про «спеціальні органи законодавства, виконавчої влади та правосуддя».

До цієї групи також належить Конституція Греції у своїй статті 26 перераховує державні органи, які виконують певні функції: «Законодавчі функції виконуються парламентом і президентом. Виконавчі функції виконуються президентом і урядом. Судові функції виконуються судами».

Таким чином, якщо звернути увагу на конституційно-правове закріплення принципу поділу державної влади в Україні, який можна віднести до першої групи, бо стаття 6 Конституції України чітко говорить: «Державна влада в Україні здійснюється на засадах поділу на законодавчу, виконавчу і судову».

Однак поділ єдиної державної влади на три окремі гілки не можна прямо визнавати неконституційним доказом успіху процесу демократизації, що почався після проголошення незалежності України, оскільки це обґрунтовувалося також і

вітчизняними правознавцями, які пропонували власні проекти конституцій.

У цьому контексті важливо згадати внесок О. Ейхельмана та С. Дністрянського. Зокрема, О. Ейхельман запропонував чітку чотиричленну організацію державної влади. У його конституційному проекті вищим органом влади мала бути «Установча влада», яку також називали «Найвищою УНР» або «Федеративно-державною установою УНР», яка завжди належала громадянам країни. Після визначення «зверхньої влади», в проекті йшлося про організацію та основні повноваження трьох класичних гілок влади, представлених Федерально-Державним Парламентом (двопалатним: Земсько-Державною Палатою і Федерально-Державною Радою), Федерально-Державним Главою, Урядом та Судом. Хоча О. Ейхельман не виділяв принцип поділу влади окремо, всі норми, що регулюють діяльність і взаємодію три гілки влади, фактично встановлена певна конституційна модель, де гілки влади не є єдиними розподілялися, але й наділялися конституційними повноваженнями для забезпечення ефективної взаємодії.

Усі зазначені конституції мають спільну рису – утвердження принципу незалежності гілок державної влади. На цьому

наголошується і в Конституції України (ст. 126), де гарантується незалежність і недоторканість суддів, а будь-який вплив на суддів заборонено. Подібні положення закріплені в Конституції Хорватії («судова влада є автономною і незалежною»), Білорусь («Судді незалежні при здійсненні правосуддя і підкоряються тільки закону»), Литва («Судді і суди незалежні при здійсненні правосуддя»), Португалія («Суди незалежні і підкоряються тільки закону»).

Тому вивчити міжнародний досвід конституційної реалізації принципу поділу влади, варто не лише враховувати наявність чи відсутність положень про незалежні гілки влади, а й звернути увагу на правові норми, які гарантують несумісність функцій різних гілок та правомірний вплив одних на інші, як зазначає У. Чиналієв. Ці норми допомагають чітко визначити повноваження та статус кожної гілки влади.

У багатьох сучасних конституціях є спеціальні розділи, що визначають принципи взаємодії гілок влади. Наприклад, у Конституції Франції є окремий розділ, який визначає взаємодію законодавча та виконавча гілки влади, особливо ті, коли одній гілці влади заборонено втручатися у сферу компетенції іншої, а також випадки, коли компетенція тимчасово передається між

собою органів різних галузей. Це дає змогу державі забезпечити ефективність здійснення повноважень та унеможливити зловживання владою.

Тому важливою складовою принцип поділу влади є взаємодія між гілками влади, що включає розподіл повноважень, систему стримувань і противаг, що гарантує ефективне та справедливе управління. Як показує досвід багатьох розвинутих країн, реалізація принципу поділу влади не тільки ставить бар'єри на шляху розвитку деспотизму, але й забезпечує внутрішню стабільність держави, коли вихід із будь-якої кризи, будь то політичний, економічний або соціальна, можлива лише через консенсус і дотримання конституційних норм. Це свідчить про необхідність конституційного закріплення не лише принципу поділу влади, а й механізмів її взаємодії, що має на меті забезпечення ефективного функціонування держави в умовах демократичного правління.

Отже, аналіз міжнародного досвіду показує про те, що в багатьох країнах чітко утвердився поділ державної влади на три гілки: законодавчу, виконавчу та судову. Деякі конституції також передбачають додаткові механізми, які допомагають запобігти узурпації влади та захистити принцип народного суверенітету.

При цьому важливою метою є забезпечення прав і свобод людини і громадянина, що сприяє загальному добробуту держави.

3.2 Вдосконалення організації державної влади на території України.

Вперше організацію державної влади на українській території було зафіксовано в конституції Пилипа Орлика. З часом, у міру розвитку суспільства, ставлення до проголошення незалежності України, виникла потреба у більш детальному викладенні та конституційному закріпленні реалізованого в українській Конституції принципу поділу влади.

Поки існує українська Конституція, було багато спроб удосконалити її положення, зокрема стосовно організації державної влади та гармонізації відносин між державою та громадянським суспільством.

Серед багатьох країн, Україна є однією з тих, де реалізовано принцип поділу влади, необхідна умова політичної стабільності та безперервного функціонування державної влади. Але, незважаючи на це, все ще існують проблеми щодо належного

дотримання принципу поділу єдина державна влада трьох окремих гілок.

Після Революції Гідності громадянське суспільство поставило питання про конституційно-правовий аналіз своїх відносин з державною владою. Необхідним аспектом є дослідження базових інститутів, які дозволяють забезпечити ефективну взаємодію громадянського суспільства та держави, а також організацію і функціонування державної влади загалом. Мова йде про конкретну державу, в якій є чітко визначені риси демократичної, правової та соціальної держави. З цього випливає, що розвиток громадянського суспільства вимагає реформи державної влади і механізмів її функціонування, щоб підвищити ефективність та відповідність її діяльності конституційним положенням.

Конституція України регулює не тільки внутрішні відносини в межах державна влада, а й інші відносини, що виникають у суспільстві. Саме з першої статті Конституції можна зрозуміти, що «Україна — правова держава». Цю норму включено до частини першої статті, оскільки вона є основою, що визначає загальні принципи організації державної влади, у тому числі її взаємодії з громадянським суспільством. Концепція правової

держави відображає не лише способи організації та системи державної влади, а й норми та принципи, які визначають її діяльність.

Основною ознакою правової держави є підкорення влади закону, тобто, в умовах правової держави, сама державна влада підлягає правовому регулюванню. Ідея суверенітету в правовій державі поєднується з ідеєю народного суверенітету, що передбачає наявність системи правового регулювання діяльності органів державної влади.

Розглядаючи організацію та функціонування державної влади, її розподіл та механізми взаємодії гілок влади, слід пам'ятати, що її джерелом є народ. Отже, вся повнота влади належить народові, а не окремим органам влади. Важливою частиною цього процесу є участь кожного громадянина, оскільки він є «учасником творення» актів державної влади. Народ «встановлює» або «уповноважує» органи державної влади виконувати певні функції, що може відбуватися як через безпосередню участь, так і через механізм виборів, що є інструментом легітимації і делегування повноважень органам державної влади.

Необхідно також враховувати принцип захисту прав людини та громадянина, який закріплений у Конституції України, зокрема в частині 2 статті 3, де зазначено: «права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави... утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави». Це означає, що, незважаючи на суверенітет державної влади, в правовій державі існують чіткі межі, за які вона не має права виходити. Для забезпечення цього принципу необхідно створити ефективні механізми діяльності органів державної влади щодо захисту прав і свобод людини, оскільки існуючі органи не завжди забезпечують належне виконання цього завдання.

Зокрема, слід звернути увагу на недостатнє дотримання органами державної влади положень Конституції та законів України, що призводить до неналежного виконання своїх функцій. У цьому контексті важливо запровадження інституту відповідальності органів державної влади, які не виконують або не виконують своїх повноважень. Це також призводить до відсутності ефективної взаємодії між державні інституції та органами місцевого самоврядування.

Про це свідчить досвід європейських країн, що державні органи повинні належно взаємодія з інститутом місцевого самоврядування, який є таким же суб'єктом організації життя на місцевому рівні. Це важливо для організації ефективної державної політики, і саме до цього повинна прагнути українська модель менеджменту. Воно має базуватися на системі «стримувань і противаг», де певна влада передається до тих сфер, які мають бути задоволені потреб населення.

І. Шапиро зазначає, тобто «це колективне самоврядування, де демократія протистоїть пияцтву влади». Це означає, що місцеве самоврядування має бути необхідною противагою центральній владі, і це можливо лише завдяки децентралізації влади та надання людям можливості активніше брати участь у політичному процесі.

О. Зінченко вважає, що «делегування управлінських функцій згори вниз і розвиток місцевого самоврядування є запорукою утвердження демократичних стандартів управління в державі». В Україні спостерігається відсутність повної самостійності органів державної влади, що створює конфліктні ситуації. Підтримувачі президентської республіки часто посилаються на досвід США, де вищі органи влади мають певну самостійність.

Однак насправді американська конституційна модель не передбачає «поділу влади», а створює окремі інститути влади – президента, законодавчий орган і суди, що мають розмежовані повноваження і функції, а для здійснення цілісної політики необхідна співпраця між ними. Цей досвід може бути корисним для України в процесі реформування та вдосконалення її політичної системи.

Звісно, функції державної влади взаємопов'язані, тому важко провести чіткі межі між її гілками. Проте необхідно чітко визначити повноваження, що належать виключно до компетенції кожної з гілок влади. Рівновага влади підтримується завдяки системі стримувань і противаг, яка визначає практичну реалізацію принципу поділу влади. Оскільки мета поділу — враховуючи обмеження державної влади, досягнення конституційного балансу є важливим, де всі елементи системи можуть взаємодіяти, забезпечуючи цей баланс. Якщо одна з гілок влади буде домінувати, Це свідчить про дисбаланс у державному механізмі, що призводить до відхилень від ефективної делегації та недостатнього впровадження конституціоналізму.

Історія конституційного розвитку свідчить, що в різних країнах організація системи влади має свої особливості, але

головною її метою є досягнення рівноваги. Певну роль у розвитку державної влади відіграють і такі контролюючі органи, як Конституційний Суд України, прокуратура, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, Рахункова палата та ін. Вони сприяють підвищенню ефективності роботи державної влади в Україні. Підконтрольність державної влади є однією з головних цінностей демократії, оскільки інститути контролю є складовими правової держави, гарантією верховенства права та способом усунення міжінституційних протиріч. Сьогодні необхідно врегулювати питання контрольно-наглядова гілка влади, надання їй окремого статусу, наприклад, шляхом прийняття Закону України «Про систему контролю і нагляду», що забезпечить ефективну контроль за діяльністю держави.

Зміни в Україні, пов'язані з організацією державної влади, важливі для майбутнього країни. Варто звернути увагу на зарубіжний досвід, але необхідно враховувати й особливості української ситуації. Зокрема, слід звернути увагу на негативну практику зміни співвідношення та взаємодії гілок влади залежно від політичної ситуації. Це призводить до політичної нестабільності та втрати довіри громадян.

Тому принцип поділу влади, хоч і закріплений у Конституції, досі належним чином не реалізований. Суттєвих змін потребує механізм поділу влади, передбачений Конституцією України року.

Зокрема, необхідно посилити позиції уряду та чітко визначити статус президента. Це забезпечить ефективну взаємодію гілок влади та підвищить ефективність державних інституцій. Зараз важливо виправити наявні недоліки шляхом цивілізованого підходу до державного будівництва з урахуванням досвіду інших країн та історичних особливостей України.

Прогрес можливий за умови професіоналізму та системних змін, які дадуть позитивні результати для країни. Щоб вивести Україну на шлях розвитку світової цивілізації, необхідні конкретні дії Президента, Уряду та законодавчі ініціативи, об'єднання зусиль усіх органів влади.

ВИСНОВКИ

У дипломній роботі досліджено актуальні проблеми, які полягають у комплексному та детальному аналізі конституційного закріплення принципу поділу влади в Україні. Завдяки глибокому вивченню різних етапів розвитку політико-правових поглядів на

цей принцип, а також аналізу ролі та функцій окремих гілок влади в контексті порівняння з міжнародним досвідом було зроблено певні висновки. Процес утвердження принципу поділу влади в Україні був тривалим і складним. Важливим етапом стало закріплення ідеї поділу влади в Конституції Пилипа Орлика 1710 р., що створило підвалини для подальшого розвитку політико-правових інститутів в Україні.

Проте в Україні не вдалося вирішити проблему організації ефективної та стабільної державної влади, так і не було створено легітимований народом державний апарат. Лише після проголошення незалежності України з'явилися можливості для пошуку оптимальної моделі функціонування державної влади.

Важливим кроком до закріплення принципу поділу влади стала Конституція 1996 р. Підставою для здійснення поділу влади, як зазначено в Конституції, стало положення Декларації про державний суверенітет України, яке визначило поділ влади. Поділяє владу на три гілки: законодавчу, виконавчу і судову. Таким чином, із прийняттям Конституції України 28 червня року країна остаточно утвердилася як суверенна держава з визначеними економічними та політичними засадами, зокрема комплексом соціальних цінностей.

Проте поділ влади, закріплений Конституцією, виявився «недосконалим», оскільки у системі стримувань і противаг на фоні сильних позицій Верховної Ради та Президента України, Кабінет Міністрів залишався на другорядних позиціях, перебуваючи під подвійним підпорядкуванням Президентові та Прем'єр-міністру. Згідно з оцінками експертів, Конституція України вважалася однією з найбільш демократичних у світі, однак основною проблемою залишалося створення ефективних політико-правових механізмів для її реалізації, зокрема в частині організації влади в Україні.

Подібним чином, існувало чимало суперечливих поглядів серед вчених і вчених щодо конституційності поділу влади та фактичного виконання кожною гілкою влади своїх функцій.

У зв'язку з цим сформульовано позиція щодо внесення змін до Конституції України, прийнята 8 грудня 2004 року, яка закріпила окремі аспекти моделі влади для ініціаторів парламентсько-президентської форми правління, що лише загострювало потенційну загрозу конфліктів, зокрема між президентом і прем'єр-міністром. Одним із цих недоліків є те, що Президент не може конституційно призупинити дії Кабінету Міністрів, але також надає двом суб'єктам права законодавчої

ініціативи. Щоб зменшити ймовірність протистояння в трикутнику «Президент – Парламент – Уряд» і всередині виконавчої влади, це необхідно переглянути окремі конституційні положення, які стосувалися конфліктів як всередині уряду, так і між законодавчим органом і членами уряду.

Досліджено також позицію Конституційного Суду України, який оприлюднив закон "Про внесення змін до Конституції України" від 8 грудня 2004 р., який набрав чинності 1 січня 2006 р. і фактично ліг в основу конституції, Тому що внесення змін до основного закону є прерогативою Верховної Ради України (відповідно до розділу XII Конституції). Це призвело до захоплення влади президентом та його найближчим оточенням, що стало основною причиною суспільно-політичної кризи в Україні наприкінці 2013 – на початку 2014 року.

Особлива увага в роботі приділяється революційним подіям, що призвели до Прийняття Закону України від 21 лютого 2014 року, яким відновлено положення закону від 8 грудня 2004 року «Про внесення змін до Конституції України», це стало основою для зміни форми правління з президентсько-парламентської на парламентсько-президентську республіку. Проте ефективний розподіл влади в Україні вимагає змін не лише правових норм і

механізмів, а й практика політичної взаємодії, особливо між державою та інститутами громадянського суспільства. Тому вирішення проблеми оптимізації розподілу влади передбачає не лише зміни у законодавчій сфері, а й розвиток політичної та правової культури, правосвідомості, конституційної традиції.

Найефективніша політична система і форма правління заснована на зрілих політичних партіях, відповідальних інститутах влади та розвинутому громадянському суспільстві.

Завдяки проведеному дослідженню конституційного аналізу поділу влади в Україні можна зробити висновок, що теорія розподілу влади, як у конституційному, так і в загальному контексті, має багатовікову історію.

Описавши основні моделі та принципи організації поділу влади, можна визначити наступні поняття:

- Законодавча влада – це здатність держави реалізовувати свою волю через прийняття законів, що передбачено законодавством. Суб'єктами законодавчої влади, згідно з конституційним правом, є парламент, глава держави та уряд.

- Виконавча влада – це здатність держави здійснювати свою волю стосовно в різних сферах (економічній, соціальній, культурній, адміністративній та політичній), через застосування

нормативно-правових і правозастосовних актів. Виконавча влада здійснюється одноособово і колегіально.

- Судова влада — це гілка влади з подвійним статусом: як орган державної влади і як орган публічної влади. Як державний орган суд вирішує правові суперечки між рівноправними суб'єктами з питань приватних і публічних справ. Як орган державної влади, суд виконує функцію контролера, забезпечуючи дотримання законодавства України органами державної влади.

Також розглянуто питання щодо виділення контрольно-наглядової влади, яку здійснюють Конституційний Суд України, прокуратура, Уповноважений Верховної Ради з прав людини, Рахункова палата, Антимонопольний комітет, Національна рада з питань телебачення і радіомовлення. Ці органи пропонується виділити в окрему гілку влади. З точки зору вдосконалення конституційного законодавства України про державну владу пропонується наступні зміни:

- Забезпечити ефективну систему, що виключає втручання однієї гілки влади в компетенцію іншої має ґрунтуватися на принципі балансу, коли одна структура не може домінувати над іншими. Порухення цього балансу унеможлиблює реалізацію принципу поділу влади.

. Гарантувати цілісність державної влади, що означає відсутність повної ізоляції між законодавчою, виконавчою та судовою гілками. Це не повинно суперечити принцип єдності державної влади, що становить сутність політичної системи України. Дотримання цього принципу означає злагоджену роботу владних структур для реалізації єдиної державної політики.

. Зміст принципу поділу функцій державної влади в Україні має включати чітке визначення ролі кожного органу державної влади з окремою компетенцією, тобто домінування одних органів над іншими та недопущення втручання в їхню діяльність, з урахуванням системи взаємного контролю та противаг.

. Створення окрема незалежна контрольно-наглядова гілка влади, метою якої буде моніторинг роботи органів державної влади.

За умови правильної організації та дотримання принципів державної влади в майбутньому буде забезпечено реальне функціонування закріпленого в Конституції України принципу поділу державної влади. Оскільки Конституція України є таким документом, що ставиться в приклад для інших держав, вона є основою для забезпечення справедливого і ефективного управління в країні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конституція України від 28 червня 1996. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, N 30, ст. 141. Ел. портал: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Про Антимонопольний комітет України: Закон України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1993, № 50, ст.472. Ел. портал: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3659-12#Text>
3. Про відновлення дії окремих положень Конституції України: Закон України № 742 від 21 лютого 2014 р. Відомості Верховної Ради, 2014, №11, ст. 143. Ел. портал: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/742-18#Text>
4. Про внесення змін до Конституції України: Закон України від 08.12.04 № 2222-IV (чинний). Відомості Верховної Ради України. 2005. № 2. Ст. 44. Ел. портал: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2222-15#Text>
5. Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України: Закон України № 1602. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2000, № 25, ст.19. Ел. портал: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1602-14#Text>
6. Про Кабінет Міністрів України: Закон України № 794 від 27.03.2014р. Відомості Верховної Ради України. 2014, № 13, ст. 222. Ел. портал: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-18#Text>
7. Про Конституційний суд України: Закон України № 2136 від 03.10.2017р. Відомості Верховної Ради України, 2017, №35, ст. 376. Ел. портал: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-19#Text>
8. Про Національну раду України з питань телебачення і радіомовлення: Закон України. Відомості Верховної Ради України (ВВР),

1997, № 48, ст.296. Ел. портал: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/538/97-%D0%B2%D1%80#Text>

9. Про прокуратуру: Закон України № 1697 від 28.12.2014р. Відомості Верховної ради, 2015, №2-3, ст. 12. Ел. портал: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18#Text> 78

10. Про Рахункову палату: Закон України. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 36, ст.360. Ел. портал: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/576-19#Text>

11. Про Регламент Верховної Ради України: Закон України №1861 від 09.03.2010р. Відомості Верховної Ради України. 2010, № 14-15, № 16-17, ст.133. Ел. портал: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1861-17#Text>

12. Про стабілізацію політичної та соціально-економічної ситуації в Україні та запобігання антиконституційним діям і сепаратистським проявам, що загрожують суверенітету і територіальній цілісності України: Постанова Верховної Ради України від 01.12.04 № 2215-IV (чинна). Відомості Верховної Ради України. 2004. № 50. Ст. 545. Ел. портал: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2215-15#Text>

13. Про судоустрій та статус суддів: Закон України №1402 від 7 липня 2010р. Відомості Верховної Ради України, 2010, N 41-42, N 43, N 44-45, ст.529. Ел. портал: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>

14. Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини: Закон України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1998, № 20, ст.99. Ел. портал: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/776/97-%D0%B2%D1%80#Text>

15. Постанова Верховної Ради України “Про газету Верховної Ради України “Голос України” від 02.06.1999 року № 708-XIV. Відомості Верховної ради, 1999, №31, ст. 257. Ел. портал: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/708-14#Text>

16. Постанова Верховної Ради України «Про покладання на Голову Верховної Ради України виконання обов'язків Президента України згідно із статтею 112 Конституції України» від 23 лютого 2014 р. Відомості Верховної ради, 2014, №11, ст. 163. Ел. портал: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/764-18#Text>

17. Постанова Верховної Ради України «Про політичну кризу у державі, що виникла у зв'язку з виборами Президента України». Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2004, N 50, ст.544. Ел. портал: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2214-15#Text>

18. Постанова Верховної Ради України «Про самоусунення Президента України від виконання конституційних повноважень та призначення позачергових 79 виборів Президента України» №757 від 22 лютого 2014 р. Ел. портал: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/757-18#Text>

19. Постанова Верховної Ради України «Про текст Конституції України в редакції 28 червня 1996 року» № 750 від 22.02.2014 року: втратила чинність 02.03.2014 року. Відомості Верховної Ради, 2014, №11, ст. 151. Ел. портал: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/750-18#Text>

20. Про порядок офіційного оприлюднення нормативно-правових актів та набрання ними чинності: Указ Президента України від 4 грудня 1997 р. № 1327/97. Ел. портал: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/503/97#Text>

21. Про організацію роботи з підготовки законопроектів про внесення змін до Конституції України та виборчих законів: Указ Президента України від 03.10.02р. Офіційний вісник України. 2002. № 41. Ст. 1903 22. Законопроект № 4290 від 31 березня 2009 р. Ел. портал: ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/ed_2009_03_31/JF3B600A.html

23. ДЕКЛАРАЦІЯ ПРО ДЕРЖАВНИЙ СУВЕРЕНІТЕТ УКРАЇНИ. Відомості Верховної Ради УРСР (ВВР), 1990, N 31, ст.429. Ел. портал: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/55-12#Text>)

24. Про визнання дій Центральної виборчої комісії по встановленню результатів повторного голосування з виборів Президента України та складанню протоколу про результати повторного голосування з виборів Президента України від 24 листопада 2004 р. неправомірними: Рішення Верховного Суду України від 03.12.04. № 6-338-1. Урядовий кур'єр. 2004. 8 груд. № 234. С. 4.

25. Рішення Конституційного Суду України від 16 квітня 2008 р. № 6-рп/2008 у справі за конституційними поданнями Президента України про офіційне тлумачення положення частин другої, третьої статті 5, статті 69, 201 частини другої статті 72, статті 74, частини другої статті 94, частини першої статті 156 Конституції України (справа про прийняття Конституції та законів України на референдумі). База даних «Законодавство України» / ВР України. Ел. портал: zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi

26. Рішення Конституційного Суду України, Окрема думка від 30 вересня 80 2010 р. № 20-рп/2010 у справі за конституційним поданням 252 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про внесення змін до Конституції України» від 8 грудня 2004 року № 2222-IV (справа про додержання процедури внесення змін до Конституції України). База даних «Законодавство України» / ВР України. Ел. Портал: zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi

27. Рішення Конституційного Суду України від 27 березня 2000 р. № 3-рп/2000 у справі за конституційними поданнями 103 і 108 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Указу Президента України «Про проголошення всеукраїнського референдуму за народною ініціативою» (справа про всеукраїнський референдум за народною ініціативою). База даних «Законодавство України» / ВР України. Ел. портал: zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi

28. Авер'янов В. Б. Органи виконавчої влади в Україні: монографія. Київ: Ін Юре, 1997. 48 с.
29. Авер'янова В.Б. Державне управління в Україні. // Навчальний посібник.. - К., 2005.
30. Авер'янов В. Б. Державне управління. Юридична енциклопедія: у 6 т. / редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова) та ін. Київ: Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 1999. Т. 2: Д–Й. С. 119–120
31. Артемчук Д. О. Організація поділу влади: базові моделі. Право і суспільство: наук. журнал. 2016 № 1, ч. 2. С. 3-10
32. Борщевський І. В. Судова практика як джерело права в Україні. Вісник Одеського національного університету ім. І. І. Мечникова. Серія: «Правознавство». Одеса: Астропринт, 2012. Т. 17, вип. 7. С. 26–33 81
33. Бульба О. Досвід реалізації принципу поділу влади у державах учасниках СНД та його значення для України. Юридична Україна. 2008. № 4. С. 9– 14.
34. Величко В.О. Конституційно-правовий статус місцевих державних адміністрацій в Україні: Монографія. - Харків: Видавець СПД ФО Вапнярчук Н.М., 2005. - 208 с.
35. Венеціанська комісія. Висновок стосовно Конституції України (Венеція, 7–8 березня 1997 р.). Конституція незалежної України: у 3 кн. Кн. 2. Документи / за заг. ред. С. П. Головатого. Київ, 1997. 270 с.
36. Веніславський Ф. Проблеми української моделі організації державної влади. Конституційна реформа: експертний аналіз. Харків: Фоліо, 2004. С. 73–84
37. Гергелійник В. Конституційний суд в системі органів контрольної влади: теоретичні аспекти. Право України. 1999. № 5. С. 81–85
38. Григор'єв В. А. Політико-правова природа Конституційного Суду в системі поділу влади. Актуальні проблеми держави і права. 2011. Вип. 60. С. 305– 310

39. Дай. Т. Основи державної політики. 2005. Одеса: АО Бахва.
40. Дашковська О. Р. Теоретичні аспекти розподілу влад в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Харків, 1997. 177 с.
41. Державно-правова реформа в Україні: матеріали науково-практичної конференції (листопад, 1997 р.) / ред. В. Ф. Опришко та ін. Київ: Ін-т законодавства ВР України, 1997. 420 с.
42. Добродумов П. Про реформу політичної системи України. Право України. 2003. № 5. С. 19–23.
43. Договори і постанови прав і свобод військових між Ясновельможним Його Милості паном Пилипом Орликом, новообраним гетьманом Війська Запорізького, і між генеральними особами, полковниками і тим же Військом Запорізьким з повною згодою з обох сторін Затверджені при вільному обранні формальною присягою від того ж Ясновельможного Гетьмана Підтверджені 5 квітня 82 1710 року від Різдва Христового. Ел. портал: <http://gska2.rada.gov.ua/site/const/istoriya/1710.html>
44. Ейхельман О. Енциклопедія права. Курс читання проф. О. Ейхельмана на I семестрі економічнокооперативного відділу Української Господарської академії в ЧСР. – Подєбрати, 1923. – 84 с.
45. Ейхельман О. Проект Конституції – основних державних законів Української Народної Республіки. – Київ–Тарнів, 1921. – 96 с
46. Жаровська І. М. Правова природа державної влади: теоретико-правове дослідження: монографія. Львів: СПОЛОМ, 2013. 536
47. Заєць Ж. Ю. Вплив принципу поділу державної влади на формування демократичної моделі влади: зарубіжний досвід і Україна. Наше право. 2015. № 3. С. 38–43
48. Шемшученко Ю. Теоретико-методологічні проблеми сучасного конституціоналізму та державного управління в Україні. Право України. 2009. № 11. С. 19–25

49. Заяць І., Левкович В. Політична реформа: функціональні завдання та перспектива її розвитку. Життя і право. 2005. № 1 (13). С. 4–9.
50. Зінченко О. Інноваційні механізми місцевого та регіонального розвитку // Наук.ред. М. Пухтинський. – К.: Атіка-Н, 2003. –528 с.
51. Конституційно-правові засади становлення української державності / за ред. В. Я. Тація, Ю. М. Тодики. Харків: Право, 2003. 328 с.
52. Конституція Республіки Білорусь. Конституції нових держав Європи та Азії: збірник / упоряд. С. Головатий. Київ: УПФ; Право, 1996. 544 с.
53. Конституція Республіки Болгарія. Конституції нових держав Європи та Азії: збірник / упоряд. С. Головатий. Київ: УПФ, 1996 544 с.
54. Конституція Української Народньої Республіки(Статут про державний устрій, права і вільності УНР) Ел. портал: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0002300-18#Text>
55. Концепція розвитку законодавства України на 1997–2005 роки / ред. кол. В. Ф. Опришко та ін. Київ: Ін-т законодавства ВР України, 1997. 124 с.
56. Копейчиков В.В.: Основи конституційного права України: підручник. 2- ге вид., допов. Київ: Юрінком Інтер, 1998. 288 с.
57. Кульчицький В. С., Тищик Б. Й. Історія держави і права України. Київ: Ін Юре, 2008. 624 с.
58. Кучма Л. Д. Нові політичні реалії України на рубежі тисячоліть: Заключне слово на науково-практичній конференції 16 червня 2001 року. Урядовий кур'єр. 2001. 19 черв. № 107. С. 4.
59. Ославський М.І.: виконавча влада в Україні: організаційно-правові засади//навч. Посібник/ Київ, - Видавництво «Знання» 2009
60. Майданник О. Деякі проблеми законодавчого забезпечення контрольної діяльності парламенту. Право України. 2001. № 12. С. 128–131.

61. Майданник О. Поняття і сутність парламентського контролю. Право України. 2004. № 10. С. 12–16.

62. Мартинюк Р. С. Реалізація принципу поділу влади в сучасній Україні: політико-правовий аналіз: дис. ... канд. політ. наук: 23.00.02. Острог, 2005. 212 с. 84

63. Мартинюк Р.С. Форма правління в Україні: політико-правовий аналіз // <http://www.uosa.uar.net/doc/polit/martunyuk/2004/forma.doc>.

64. Михеєнко Р. Виконавча влада і конституційні статуси Президента України та Кабінету Міністрів України. Право України. 2000. № 8. С. 24–28.

65. Опришко В. Конституція України – основа розвитку законодавства. Право України. 1997. № 8. С. 14–17.

66. Опришко В. Ф. Державно-правова реформа: основи загальної концепції. Державно-правова реформа в Україні: матер. Наук.-практ. конф. (Київ, листопад 1997 р.) / ред. В. Ф. Опришко та ін. Київ: Ін-т законодавства ВР України, 1997. 420 с.

67. Проблеми реалізації Конституції України: теорія і практика: монографія / відп. ред. В. Ф. Погорілко. Київ: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2003. 652 с.

68. Речицький В. Конституційна реформа як симптом політичної компрометації. Конституційна реформа: експертний аналіз. Харків: Фоліо, 2004. С. 47–62.

69. Речицький В. Український конституційний процес у 2014 році. Критика. 2015. Березень. URL: <http://krytyka.com/ua/articles/ukrayinskyy-konstytutsiynnyyprotses-u-2014-rotsi>.

70. Рудич Ф. Політична система в Україні: особливості становлення, тенденції розвитку: монографія / редкол. Ф. Рудич та ін. Київ: Парламентське видво, 1998. 352 с. 162 85.

71. Стефанюк В. Проблеми конституційного та адміністративного правосуддя при застосуванні норм Конституції України та інших законів. Право України. 2002. № 2. С. 3–6.

72. Струс-Духнич Т. В. Роль і місце судової влади у правовій державі. Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. 2011. Вип. 6. С. 171–175

73. Струс-Духнич Т. В. Судова влада в період розбудови громадянського суспільства: теоретико-правові аспекти: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Львів, 2012. 16 с.

74. Сухонос В. В. Держава: питання теорії (загальний і конституційноправовий аспекти): монографія. Суми: Університетська книга, 2015. 343 с.

75. Тароєва В. В. Інститути контрольної влади в Україні / В. В. Тароєва // «Актуальні проблеми теорії та історії прав людини, права і держави», 3-я Всеукр. наук. конф. молодих науковців, аспірантів і студентів (2005 ; Одеса)

76. Тацій В. Я., Годика Ю. М., Данилян О. Г. Конституційно-правові засади становлення української державності: монографія / за ред. В. Я. Тація. Харків: Право, 2003. 328 с.

77. Теоретичні та практичні питання реалізації Конституції України: проблеми, досвід, перспективи: матеріали науково-практичної конференції (Київ, 25 черв. 1997 р.) / упоряд. Ю.М. Грошевой; Академія правових наук України. Харків: Право, 1998. 231 с.

78. Тесленко М. В. Конституційна юрисдикція в Україні: навч. посібник. Київ: Школа, 2003. 256 с. (Юридична освіта)

79. Тисяча років української суспільно-політичної думки: у 9 т. / ред. і 86 предисл. Т. Гунчак, О. Сліпущко та ін. Київ: Дніпро, 2001. Т. 4. Кн. 1: Перша третина XVIII ст. / ред. і предисл. Т. Гунчак, О. Сліпущко та ін. 520 с.

80. Токвіль А. де. Про демократію в Америці / А. де Токвіль. – К. : ВД «Всесвіт», 1999. –590 с.

81. Токовенко В. Політичне керівництво і державне управління: проблеми взаємовідносин та оптимізація взаємодії: монографія. Київ: Вид-во УАДУ, 2001. 135 с.

82. Томаш Л. В. Громадянське суспільство в рефлексії європейської та вітчизняної політико-правової свідомості: теоретичний аспект: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Львів, 2013. 19 с.

83. Француз Т. І. Нормативно-правові засади забезпечення незалежності судової влади в Україні // Держава і право: Збірник наукових праць. Юридичні і політичні науки. – К.: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2000. – Вип. 8. – С. 99-101.

84. Фрицький Ю. О. Закріплення організації та функціонування державної влади в Конституції України 1996 року. Вісник Запорізького юридичного університету. 2006. № 2 (35). С. 3–11. 143.

85. Шаповал В. Виконавча влада в Україні в контексті форми державного правління (досвід до прийняття Конституції України 1996 р.). Право України. 2016. № 3. С. 200–212.

86. Шаповал В. Конституційний механізм державної влади в незалежній Україні: політико-правові проблеми організації виконавчої влади. Право України. 1997. № 1. С. 31–32.

87. Шаповал В. М. Ідея розподілу влад у конституційній теорії і практиці в Україні. Вісник академії правових наук України. 1994. № 2. С. 29–37